

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Кафедра фізики твердого тіла

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан фізичного факультету ХНУ
імені В. Н. Каразіна

Абуслан БОВК

“ ” 2023 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

«Іонні заміщення в фосфатах кальцію»

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти Другий (магістерський)

галузь знань 10 Природничі науки
(шифр і назва)

спеціальність 104 Фізика та астрономія
(шифр і назва)

освітня програма освітньо-наукова — фізика
(шифр і назва)

спеціалізація Фізика
(шифр і назва) ВИД ДИСЦИПЛІНИ

обов'язкова
(обов'язкова / за вибором)

факультет фізичний

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою факультету (інституту, центру)

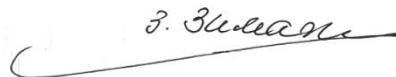
“ 30 ” серпня _____ 2023 року, протокол № 6

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Ткаченко М. В. - канд. фіз.-мат. наук., доцент, доцент кафедри фізики твердого тіла.

Програму схвалено на засіданні кафедри фізики твердого тіла

Протокол від “ 28 ” серпня _____ 2023 року № 7

Завідувач кафедри

Золтан ЗИМАН

(підпис)

Програму погоджено з гарантом освітньої (професійної) програми (керівником проектної групи) _____ _ освітньо-професійна (назва освітньої програми)

Гарант освітньої (професійної) програми

(керівник проектної групи)

(підпис)

Юрій БОЙКО

(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією фізичного факультету

Протокол № 7 від 29 серпня 2022 року

Голова методичної комісії

Микола Макаровський

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни Іонні заміщення в фосфатах кальцію

складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки

магістра

(назва рівня вищої освіти)

спеціальності (напряму) 104 фізика та астрономія

спеціалізації

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. **Мета** формування базових знань про фізичні основи іонних заміщень у кальцій-фосфатних біоматеріалах, особливості спікання заміщеної біоактивної кераміки на основі фосфатів кальцію.

Завдання ознайомити студентів з теоретичними основами катіонних і аніонних заміщень у керамічних біоактивних матеріалах на основі фосфатів кальцію

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни:

Інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми з фізики та/або астрономії у професійній діяльності або у процесі подальшого навчання, що передбачає застосування певних теорій і методів фізики та/або астрономії і характеризується складністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності:

Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій. Здатність приймати обґрунтовані рішення. Навички здійснення безпечної діяльності. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

Фахові компетентності:

Знання і розуміння теоретичного та експериментального базису сучасної фізики та астрономії. Здатність використовувати базові знання з фізики та астрономії для розуміння будови та поведінки природних і штучних об'єктів, законів існування та еволюції Всесвіту. Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації. Здатність самостійно навчатися і опановувати нові знання з фізики, астрономії та суміжних галузей. Усвідомлення професійних етичних аспектів фізичних та астрономічних досліджень. Орієнтація на найвищі наукові стандарти – обізнаність щодо фундаментальних відкриттів та теорій, які суттєво вплинули на розвиток фізики, астрономії та інших природничих наук.

1.3. Кількість кредитів 5

1.4. Загальна кількість годин 150

1.5. Характеристика навчальної дисципліни
Нормативна

Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
1-й	-й
Семестр	
2-й	-й
Лекції	
36 год.	год.
Практичні, семінарські заняття	
24 год.	год.
Лабораторні заняття	
	год.
Самостійна робота, у тому числі	
90 год.	год.

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення даного курсу студент повинен

знати: роль іонних заміщень у формуванні функціональних властивостей керамічних матеріалів на основі фосфатів кальцію, оцінювати можливу зміну фізичних властивостей у результаті використання певного типу іонів заміщення.

вміти: на основі сучасних експериментальних досліджень і теоретичних уявлень пояснювати фізичні властивості біоактивних матеріалів із заміщеннями; придбати навички роботи з науковою літературою.

2. Структура навчальної дисципліни

Розділ 1. Аніонні та катіонні заміщення в фосфатах кальцію.

Тема 1. Вступ. Іонний склад мінеральної складової кістки. Роль мікроелементів у функціонуванні кістки. Біоактивні імпланти. Нові сфери використання фосфатів кальцію.

Тема 2. Карбонізований гідроксиапатит. Термічна стабільність карбонізованого гідроксиапатиту. Карбонізований гідроксиапатит А-, Б- та змішаного АБ-типів

Тема 3. Вплив іонів натрію на фазовий склад, мікроструктуру та фізичні властивості фосфатів кальцію.

Тема 4. Роль іонів натрію в перетворенні двофазної (гідроксиапатит/в - трикальційфосфат) кераміки в натрій-заміщену карбонізовану кераміку.

Тема 5. Інгібуюча дія іонів магнію.

Тема 6. Вплив іонних добавок на спікання кальцій-фосфатної кераміки.

Розділ 2. Прикладне використання кераміки, допованої різноманітними добавками.

Тема 7. Антимікробна кальцій-фосфатна біокераміка.

Тема 8. Магнітна біоактивна кераміка.

Тема 9. Локальна структура каналних іонів у карбонізованому гідроксиапатиті.

Тема 10. Вплив атмосфери спікання.

Тема 11. Роль добавок, які формують рідку фазу, при спіканні гідроксиапатиту.

Тема 12. Спікання заміщеного гідроксиапатиту.

Назви розділів	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		п	лаб.	інд.	с. р.	л		п	лаб.	інд.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Аніонні та катіонні заміщення в фосфатах кальцію.												
Разом за розділом 1	80	18	12			50						
Розділ 2. . Прикладне використання кераміки, допованої різноманітними добавками.												

Разом за розділом 2	70	18	12		40					
<i>Усього годин</i>	150	36	24		90					

3. Теми лабораторних занять

4. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Види, зміст самостійної роботи (Опрацювання навчального матеріалу за наступними темами)	Кількість годин
1	Тема 1. Іон-заміщена кераміка сьогодні. Традиційна кераміка. Нова кераміка. Нові сфери використання кераміки.	2
2	Тема 2. Процеси формування. Підготовка матеріалів.	3
3	Тема 3. Методи формування. Сухе пресування. Продавлювання через мундштук. Пластичне формування. Шлікерне лиття.	3
4	Тема 4. Вплив іонного заміщення на твердофазне спікання. Випаровування - конденсація. Дифузія.	4
5	Тема 5. Спікання кальцій - фосфатної кераміки при утворенні рідкої фази за рахунок іонних заміщень. Кінетика процесу. Значення окремих змінних.	5
6	Тема 6. Спікання із участю рідкої фази, яка реагує з твердою. Стадії спікання.	3
7	Тема 7. Реакційне спікання кальцій-фосфатної біокераміки з іонними заміщеннями..	3
8	Тема 8. Твердофазне спікання гідроксиapatиту без стороннього тиску.	2
9	Тема 9. Механізми, відповідальні за спікання гідроксиapatиту: поверхнева дифузія, дифузія по межах	3
10	Тема 10. Вплив атмосфери спікання.	2
11	Тема 11. Роль добавок, які формують рідку фазу, при	4
12	Тема 12. Спікання заміщеного гідроксиapatиту.	2
	Разом	36

5. Теми практичних занять

1. Вплив добавок натрію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
2. Вплив добавок магнію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
3. Вплив добавок срібла на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію

4. Фізико-хімічні властивості карбонізованого гідроксиапатиту
5. Вплив добавок цинку на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
6. Вплив добавок калію на фізико-хімічні властивості фосфатів кальцію
7. Формування контакту при припіканні однойменних твердих тіл.
8. Припікання різнорідних тіл.
9. Ізольована пора в твердому тілі. Заліковування ізольованої пори.
10. Спікання двокомпонентних пресувань.
11. Взаємна дифузія. Вплив парціальних коефіцієнтів дифузії.
12. Розподіл напружень і вакансій у дифузійній зоні сферичного зразку.

6. **Методи контролю**

Поточний та семестровий підсумковий контроль.

Поточний контроль проводиться під час виконання контрольних робіт.

Семестровий підсумковий контроль застосовується у вигляді письмового екзамену наприкінці семестру.

Контрольні роботи, передбачені навчальним планом

1. Біоактивні кісткові імплантати. Роль іонних заміщень у фосфатах кальцію.
2. Особливості спікання кераміки на основі іон-заміщених фосфатів кальцію.

3. 7. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання													Контрольна робота, передбачена навчальним планом		Індив іду ал ьн	Разо м	Екзаме н	Сум а
Розділ 1						Розділ 2						К1	К2					
Т 1	Т 2	Т 3	Т 4	Т 5	Т 6	Т 7	Т 8	Т 9	Т1 0	Т1 1	Т1 2							
2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	13	13		50	50	100	

T1, T2 ... - теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали оцінювання	для дворівневої шкали оцінювання
90 - 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

Рекомендована література

1. З.З.Зиман. Кальцій-фосфатні біоматеріали. Навчальний посібник. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2018. – 288 с
2. З. З. Зиман, А.Ф. Сіренко. Основи фізичного матеріалознавства. - Харків, 2005.
3. S. Raynaud, E. Champion, D. Bernache-Assollant. Calcium phosphate apatites with variable Ca/P atomic ratio II. Calcination and sintering. *Biomaterials* 23 (2002) 1073-1080.
4. E. Champion. Sintering of calcium phosphate bioceramics. *Acta Biomaterialia* 9 (2013) 5855-5875.
5. Wojciech Suchanek, Masatomo Yashima, Masato Kakihana and Masahiro Yoshimura. Hydroxyapatite ceramics with selected sintering additives. *Biomaterials* 18 (1997) 923-9337
6. **Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення** <https://www.youtube.com/watch?v=EihxZ1ydnw0>
<https://studfiles.net/preview/2530765/page: 4/>